Neapolis University

HEPHAESTUS Repository **http://hephaestus.nup.ac.cy**

School of Health Sciences Articles

2008

þÿ " ‘ ³ ± À · ¼ - ½ µ ‘ » - º ¿ . . " : ´ Í ¿ ¬ ³ ½ É Ã

þÿ µ À ¹ Ã Ä ¿ » - Â Ä ¿ À Å “ ¹ ¬ ½ ½ · ¡ ¯ Ä Ã

Klapsis, Antonis

þÿ “ º ¿ ² Ì Ã Ä · Â

http://hdl.handle.net/11728/11008

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

ΘΕΜΑΤΑ Λογοτεχνίας

ΤΕΤΡΑΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ,
ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Στο εξώφυλλο:
«Χωράφι με λουλούδια». Πίνακας του Βικέντιου Βαν Γκογκ.

ΤΕΥΧΟΣ 37
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2008
ISSN 1106-6172

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ €10,00
ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ €25,00
ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΚΑΙ ΙΔΡΥΜΑΤΑ €40,00
ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ €40,00

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Χρίστος Αλεξίου
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΥΛΗΣ: Ευγενία Νικολάου
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ευγενία Νικολάου
ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Πέτρος Τσαλπατούρος

ΜΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΓΚΟΒΟΣΤΗ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: Ζωοδόχου Πηγής 73, 106 81 Αθήνα
ΤΗΛΕΦΩΝΑ: 210 3815433, 210 3216550, 210 8220451
FAX: 210 3816661, 210 3216549
e-mail: cotsos@govostis.gr

Τα περιεχόμενα όλων των τευχών που κυκλοφόρησαν
βρίσκονται στο INTERNET: http://www.govostis.gr

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΩΝ *ΘΕΜΑΤΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ*

Τα κείμενα που δημοσιεύονται εκφράζουν την άποψη του συγγραφέα.

Τα *θέματα Λογοτεχνίας* ακολουθούν το μονοτονικό σύστημα.
Παραθέματα από ποιητικά κείμενα, στη στιχουργική μορφή τους,
μπορεί να γράφονται με πολυτονικό.
Παλαιά κείμενα, που δημοσιεύονται για πρώτη φορά,
ακολουθούν την ορθογραφία του πρωτοτύπου.

Τα κείμενα που στέλνονται σε ψηφιακή μορφή
πρέπει να συνοδεύονται από το εκτυπωμένο κείμενο.
Χειρόγραφα που μας αποστέλλονται δεν επιστρέφονται.

ΘΕΜΑΤΑ Λογοτεχνίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΟΙΗΣΗ

EUGÈNE GUILLEVIC *ΠΟΙΗΜΑΤΑ*
Εισαγωγή-μετάφραση: Ευγενία Γραμματικοπούλου . . . . . σελ. 3

Μήτσος Βλασσόπουλος
ΤΡΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ . . . . . » 20

Μ. Ψωμά
ΤΕΣΣΕΡΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ . . . . . » 22

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Σωτήρης Σαράκης
ΑΠΡΟΟΠΤΑ . . . . . » 25

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

«ΑΓΑΠΗΜΕΝΕ ΑΛΕΚΟ...»:
ΔΥΟ ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ
Παρουσίαση: Αντώνης Κλάψης . . . . . » 30

ΜΕΛΕΤΗ

Ιφιγένεια Τριάντου
Η ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟ
ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Κ. ΚΑΒΑΦΗ . . . . . » 43

Έφη Πέτκου
«ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ: Η ΥΠΕΡΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΟΥΣΙΑ
ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΑΙΣΘΗΣΕΙΣ» . . . . . » 56

Γιάννης Κωνσταντέλλης
Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ
Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ
ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΤΙΤΟΥ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ . . . . . » 66

Τζωρτζίνα Κακουδάκη
Η ΥΒΡΗ ΚΑΙ Η ΑΤΗ ΣΤΟ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗ *ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΗ* . . . . . » 79

«ΑΓΑΠΗΜΕΝΕ ΑΛΕΚΟ...»: ΔΥΟ ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ

Παρουσίαση: Αντώνης Κλάψης

«Το όραμα της ωμορφιάς τόχουμε πάντα μέσα μας, φυλαχτό στην καρδιά μας, για να μάς γλυτώνει από πολλές ασκήμιες. Όλα μπορεί να μας τα στερήσουν, αυτό όμως ποτέ. Είναι χτήμα μας, το κερδίσαμε μόνοι μας, και κανείς δεν έχει τη δύναμη να μας το αφαιρέσει. Έχουμε συνάξει εντός μας τόσα άστρα που μπορούμε να φωτίσουμε και τις πιο σκοτεινές νύχτες, κ' έχουμε τόση ανεξαρτησία πνεύματος που μπορούμε να μείνουμε ελεύθεροι μέσα στη σκλαβιά μας».

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

Η καταστροφή του αρχείου του Γιάννη Ρίτσου κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών του 1944 έχει στερήσει από τους μελετητές του έργου και της γενικότερης δράσης του ποιητή τη δυνατότητα πρόσβασης σε μη δημοσιευμένα κείμενά του της μεσοπολεμικής περιόδου. Το έλλειμμα αυτό, βέβαια, μπορεί ως ένα βαθμό να αντισταθμιστεί από την ύπαρξη των αντίστοιχων δημοσιευμένων, τα οποία, δεδομένου του ικανού αριθμού τους, παρέχουν μία αρκετά ξεκάθαρη εικόνα για τις αντιλήψεις του Ρίτσου γύρω από τα τεκταινόμενα αυτής της ταραγμένης περιόδου της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας. Βαθιά πολιτικοποιημένος, άλλωστε, ο Ρίτσος δεν θα μπορούσε να μείνει αμέτοχος στις συγκλονιστικές εξελίξεις που σημάδεψαν τα χρόνια που ακολούθησαν τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, και ειδικότερα τη δεκαετία του 1930. Από αυτήν την άποψη, επομένως, η ανεύρεση και η συνακόλουθη δημοσίευση δύο άγνωστων έως σήμερα επιστολών του ποιητή, συνεισφέρει αποφασιστικά στη συμπλήρωση των στοιχείων που διαθέτουμε σχετικά με τις ιδεολογικοπολιτικές αντιλήψεις του Ρίτσου, δίνοντας ταυτόχρονα το έναυσμα για την αναψηλάφηση κεντρικών ζητημάτων που διατρέχουν σημαντικό μέρος του κυρίως ποιητικού του έργου της ίδιας περιόδου.

Οι δύο επιστολές απευθύνονται προς τον ελάσσονα ποιητή Αλέκο Φράγκο, είναι γραμμένες από το χέρι του Ρίτσου, του οποίου φέρουν ευδιάκριτη την υπογραφή, και βρίσκονται στην κατοχή των κληρονόμων του Φράγκου. Ποιος όμως ήταν ο Αλέκος Φράγκος και γιατί ο Ρίτσος διατηρούσε αλληλογραφία μαζί του; Αρβανίτης στην καταγωγή και γέννημα θρέμμα της Μάνδρας της Αττικής, πόλη στην οποία πέρασε ολόκληρη τη ζωή του, ο Φράγκος, μολονότι κουρέας στο επάγγελμα, ασχολήθηκε από τα νεανικά του χρόνια με την ποίηση, δημοσιεύοντας μάλιστα αρκετά έργα του. Πνεύμα ανήσυχο, διατηρούσε στενές επαφές και τακτική αλληλογραφία με σημαντικούς λογοτέχνες της γενιάς του, όπως για παράδειγμα ο Γιάννης Σκαρίμπας, ο Νίκος Καββαδίας, η Ρίτα Μπούμη-Παπά κ.ά., δημιουργώντας έτσι ένα ευρύ πλέγμα επαφών, εξαιρετικά εντυπωσιακό για τα δεδομένα της εποχής του.

Η πρώτη γνωριμία του Φράγκου με τον Ρίτσο ανάγεται –σύμφωνα με τη μαρτυρία του γιου του πρώτου, Γιάννη– στην περίοδο που ο δεύτερος εργαζόταν ως διορθωτής και επιμελητής στις Εκδόσεις Γκοβόστη. Το γεγονός, εξάλλου, ότι –πέραν των επιστολών, από τις οποίες δυστυχώς σώζονται μόνο δύο– ο Ρίτσος απέστειλε στο Φράγκο την πρώτη έκδοση της ποιητικής του συλλογής *Τρακτέρ* συνοδευόμενη από ιδιόχειρη αφιέρωση, αλλά και η πρόσκληση που του απευθύνει στις εν λόγω επιστολές προκειμένου να συναντηθούν και πάλι, μαρτυρά τον ιδιαίτερο δεσμό που συνέδεε τους δύο άνδρες και την εκτίμηση που έτρεφε ο Ρίτσος στο πρόσωπο του Φράγκου. Ο συνδυασμός, εξάλλου, των προηγούμενων στοιχείων, παρέχει τη δυνατότητα χρονολόγησης των σωζόμενων επιστολών, καθώς καμία από τις δύο δεν φέρει ημερομηνία. Έτσι, ως πιθανότερο έτος συγγραφής των επιστολών θα πρέπει να θεωρηθεί το 1934, οπότε εκδίδεται το *Τρακτέρ*, υπόθεση που ενισχύεται από ρητές αναφορές σε συγκεκριμένους στίχους.[1] Το γεγονός, εξάλλου, ότι ο Ρίτσος σημειώνει ότι και οι δύο επιστολές γράφτηκαν κατά τη διάρκεια θεατρικών παραστάσεων στις οποίες ο ίδιος συμμετείχε,[2] επιβεβαιώνει περαιτέρω τα όσα υποστηρίχθηκαν προηγουμένως, καθώς είναι γνωστό ότι την ίδια εποχή ο Ρίτσος εργαζόταν για βιοποριστικούς λόγους σε διάφορους θιάσους.

Οι επιστολές, επομένως, γράφονται σε μία εξαιρετικά ταραγμένη περίοδο. Στην Ευρώπη, οι ολοκληρωτικές ιδέες του φασισμού βρίσκονταν σε πλήρη ανάπτυξη. Η ανάληψη της Καγκελαρίας από τον Αδόλφο Χίτλερ τον Ιανουάριο του 1933 σηματοδοτούσε την πλήρη επικράτηση του ναζισμού στη Γερμανία, θέτοντας την Ευρώπη –και τελικά ολόκληρο τον κόσμο– στην ολισθηρή πορεία που θα κατέληγε στην έκρηξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Την ίδια στιγμή, στην Ελλάδα, η όξυνση του διχασμού λάμβανε σχεδόν διαστάσεις ανοιχτής εμφύλιας αναμέτρησης. Η επικράτηση του Λαϊκού Κόμματος στις εκλογές της 5ης Μαρτίου 1933 και η προοπτική της αυτόνομης ανόδου στην εξουσία –για πρώτη φορά μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή– της αντιβενιζελικής παράταξης, είχε ως αποτέλεσμα την εκδήλωση του αποτυχημένου κινήματος του Νικόλαου Πλαστήρα με σκοπό την πραξικοπηματική ανατροπή των εκλογικών αποτελεσμάτων και τη διατήρηση της κυβέρνησης κάτω από τον έλεγχο των βενιζελικών κομμάτων. Τρεις μήνες αργότερα, η δολοφονική απόπειρα κατά του Ελευθέριου Βενιζέλου, σε συνδυασμό με την υπόνοια ότι αυτή είχε πραγματοποιηθεί υπό την ανοχή των Αρχών, έδινε το

έναυσμα για ένα νέο, ακόμα οξύτερο, κύκλο αντιπαράθεσης των πολιτικών δυνάμεων της χώρας, ο οποίος θα κατέληγε την 1η Μαρτίου 1935 σε νέα –επίσης αποτυχημένη– απόπειρα των φιλοβενιζελικών –αυτή τη φορά υπό την καθοδήγηση του ίδιου του Βενιζέλου– να καταλάβουν διά της βίας την εξουσία, και λίγο αργότερα στην παλινόρθωση της μοναρχίας (Νοέμβριος 1935) και στην επιβολή της μεταξικής δικτατορίας της 4ης Αυγούστου 1936.

Είναι η ίδια εποχή που ο Ρίτσος εντάσσεται ενεργά στο ΚΚΕ και αρχίζει να αρθρογραφεί στο *Ριζοσπάστη*. Η πλήρης προσχώρηση του ποιητή στη μαρξιστική ιδεολογία γίνεται πλέον ξεκάθαρη και επιβεβαιώνεται περίτρανα από τη δημοσίευση του *Τρακτέρ*, παρά τους περιορισμούς και το κλίμα ιδεολογικής τρομοκρατίας που επέβαλε η ψήφιση και η εφαρμογή ήδη από το 1929 του νόμου «περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών των πολιτών», δηλαδή του γνωστού «Ιδιώνυμου». Έτσι, ο μαρξισμός θα αναδεικνυόταν έκτοτε σε έναν από τους κεντρικούς άξονες όχι μόνο της πολιτικής τοποθέτησης, αλλά επιπλέον και της ποιητικής δημιουργίας του Ρίτσου: «Από το μαρξισμό αντλώ τη δύναμη της οργής και τη χαρά της αγάπης», διακήρυττε απευθυνόμενος στον Φράγκο.

Η προσήλωση στις μαρξιστικές διδαχές, διάχυτη στο Τρακτέρ, προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο με τον οποίο ο Ρίτσος αντιλαμβάνεται τις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις. «Ο Ρίτσος», επισημαίνει ο Roderick Beaton, «φυματικός στα νιάτα του, έζησε την παρακμή της οικογενειακής μεσοαστικής ευημερίας και ήταν σε θέση να αναγνωρίσει, μέσα από τις δικές τους εμπειρίες, τα συμπτώματα παράλυσης της αστικής τάξης, που είχε προβλέψει ο Μαρξ».[3] Για τον Ρίτσο, επομένως, το αίτημα της κοινωνικής αλλαγής φαντάζει επιτακτικό. Το όραμα της νέας σοσιαλιστικής κοινωνίας, απαλλαγμένης από τα δεσμά του παρελθόντος, διαγράφεται ξεκάθαρα μπροστά στα μάτια του ποιητή, ο οποίος, τροφοδοτούμενος αφενός από την αισιοδοξία της νεότητας, και αφετέρου από την προσδοκία της εκπλήρωσης των οραμάτων του, δεν αμφιβάλλει για την τελική επικράτηση των ιδεών του, έστω κι αν κάτι τέτοιο απαιτήσει πολύ χρόνο, οριοθετώντας ταυτόχρονα την ευθύνη του ίδιου και των συντρόφων του: «Οι μελλούμενοι άνθρωποι», γράφει στον Φράγκο, «θα ζήσουν ολοκληρωμένη τούτη τη χαρά και θα τραγουδήσουν το γερό τραγούδι της ρωμαλέας ωμορφιάς, της υγείας – το Πρώτο τραγούδι της χαράς. Σήμερα αφουγκράζουμαι τους ανήκουστους φθόγγους που δένονται μέσα μου σε μελωδίες. Τι σημασία έχει αν δεν το φτάσουμε εμείς κι αν δεν τραγουδήσουμε; Είναι αρκετό να το μαντεύουμε. Πιστεύω πως μια μέρα θακουστεί στην έκπληχτη πλάση κι αυτό με δυναμώνει. Τότε το δικό μας μαραζιασμένο τραγούδι θάναι σαν εφιάλτης στη μνήμη του μέλλοντος, μα πρέπει ν' αποτυπώσουμε το Σήμερα για να μπορέσουν οι αυριανοί να καταλάβουν με τη σύγκριση, το μεγαλείο της απόχτησής τους και να σκεφτούν πως βάλαμε και μεις ένα μικρό λιθάρι στο μεγάλο οικοδόμημα της νίκης τους. Αυτό το λιθάρι θάναι η μόνη μας δόξα, η μόνη κ' η πανάκριβη».

Η συνειδητοποίηση της κρίσης και η προσμονή της αλλαγής ωθούν τον ποιητή στην αποδοχή της ιδέας ότι μόνο μέσα από την επανάσταση θα καταστεί τελικά δυνατός ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός της κοινωνίας, με όχημα την αμοιβαία κατανόηση και το ξεπέρασμα του ατομικού προς όφελος του συλλογικού. Σε αυτό το πλαίσιο, το αίτημα της απελευθέρωσης του ατόμου από τα δεσμά που του επιβάλει ο καπιταλισμός αναδεικνύεται σε κυρίαρχο στοιχείο του προβληματισμού του Ρίτσου, όπως αυτός αποκαλύπτεται μέσα από τις επιστολές προς τον Φράγκο: «Όσοι πόνεσαν και σκέφτηκαν πολύ», τονίζει σε μία από αυτές, «έχουν μοναδική χαρά ν' ανακαλύπτουν την αλήθεια και νάναι ειλικρινείς. Αυτή η τάση μας και οι κοινωνικές συνθήκες μας φέρνουν κοντά στην Επανάσταση για να ξεπηδήξουν από μέσα μας όλες οι πηγές της ζωής, να ανασυγκροτήσουμε τις δυνάμεις μας και να υψωθούμε πάνω από απ' την απόγνωση. Η εξήγηση μάς βγάζει απ' τ' αδιέξοδο και διαλύει τον ίσκιο της άγνοιας. Σήμερα μπορούμε ν' αγαπούμε και να μισούμε, δηλαδή ζούμε· κι αν "το μεγάλο κι ανώνυμο πλήθος δε μάς ξέρει", εμείς, μ' όλο που πικραινόμαστε κάποτε γι' αυτό, ξεπερνώντας με την κριτική σκέψη τον ατομικό μας πόνο, αγαπούμε περισσότερο αυτό το πλήθος που του έπνιξαν την καρδιά και τη νόηση με τη σκλαβιά. [...] Όταν τα πόδια σου λυγούν απ' τα εμπόδια και πλημμυρά την ύπαρξή σου ο χείμαρρος της οδύνης, φέρνε μπρος στα μάτια σου τ' όραμα της μέλλουσας σοσιαλιστικής κοινωνίας που οι άνθρωποι θα δουλεύουν λεύτερα, θα σκέφτονται και θ' αγαπιούνται και τότε θα βρεις την αλκή ν' αντιμετωπίσεις τις δυσκολίες. "Πείσμα κ' ενέργεια και παλμός είναι η ζωή..."».

Η προσεκτική ανάγνωση των δύο επιστολών θα αποκαλύψει ενδεχομένως κι άλλες πτυχές των προβληματισμών του Ρίτσου, καθώς σε αυτό το σύντομο εισαγωγικό σημείωμα προκρίθηκε περισσότερο η απομόνωση των ιδεολογικοπολιτικών αναζητήσεων του ποιητή, οι οποίες προσδιόρισαν σε μεγάλο βαθμό και το αμιγώς καλλιτεχνικό του έργο. Αντικειμενικός στόχος, εξάλλου, της παρούσας δημοσίευσης δεν είναι η εξάντληση του υπό διαπραγμάτευση θέματος, αλλά αντίθετα –όπως ευθύς εξαρχής δηλώθηκε– η συμβολή στη διεύρυνση της συζήτησης γύρω από την προσωπικότητα και την εν γένει δράση –ποιητική ή/και πολιτική– του Ρίτσου την περίοδο του Μεσοπολέμου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. για παράδειγμα στην πρώτη επιστολή: «Πείσμα κ' ενέργεια και παλμός είναι η ζωή...» Πρβλ. Γιάννης Ρίτσος, *Ποιήματα, τόμος Α΄* (Αθήνα: Κέδρος, χ.χ.έ., ΚΒ΄ Έκδοση), σ. 20.
2. «Σου γράφω μες στο καμαρίνι του θεάτρου μεταξύ της πρώτης και δεύτερης πράξης του έργου». σημειώνει ο Ρίτσος στην πρώτη επιστολή, ενώ στη δεύτερη συνεχίζει: «Σου γράφω μέσα στο θέατρο, μεταξύ μιας καριόκας και μιας κοκοράτσας».
3. Βλ. Roderick Beaton, *Εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία* (Αθήνα: Νεφέλη, 1996), σ. 204.

Αγαπημένε Αλέκο

Σ' ευχαριστώ για το γράμμα σου. Ήταν κάτι που το περίμενα και τ' αγαπούσα από πριν. Το περίμενα, ναι· από πού; από ποιον; δεν ξέρω. Πάντα, οι άνθρωποι που έζησαν μοναχικά, προσδοκούν μιαν αγάπη για να μπορέσουν να διοχετεύσουν κι' αυτοί στα κανάλια της την κλεισμένη τρυφερότητά τους που δύει στη σιωπή ανι[κα]νοποίητα.

Το γράμμα σου με συγκίνησε. Ξέρω πως αυτή τη στιγμή που σου μιλώ με πιστεύεις κι' αυτό με συγκινεί διπλά. Έζησες και συ επίμονα κι' εντατικά τις ώρες αυτές της αναμονής: «Όαση ευχάριστη, μονάχα ο ταχυδρόμος, που ίσως μιαν είδηση καλή μπορεί να φέρει ...»

Το να μας αγαπούν και να μας προσέχουν είναι ευχαρίστηση μαζύ κι' αγάπη. Ίσως μέσα σ' αυτό το αίσθημα να υπάρχει αρκετή φιλαρέσκεια, μα πρώτ' απ' όλα και πάνω απ' όλα υπάρχει αγάπη. Πίστεψέ με, είμαι ειλικρινής. Όσοι πόνεσαν και σκέφτηκαν πολύ έχουν μοναδική χαρά ν' ανακαλύπτουν την αλήθεια και νάναι ειλικρινείς. Αυτή η τάση μας και οι κοινωνικές συνθήκες μας φέρνουν κοντά στην Επανάσταση για να ξεπηδήξουν από μέσα μας όλες οι πηγές της ζωής, να ανασυγκροτήσουμε τις δυνάμεις μας και να υψωθούμε πάνω απ' την απόγνωση. Η εξήγηση μας βγάζει απ' τ' αδιέξοδο και διαλύει τον ίσκιο της άγνοιας.

Σήμερα μπορούμε ν' αγαπούμε και να μισούμε, δηλαδή ζούμε· κι αν «το μεγάλο κι' ανώνυμο πλήθος δε μας ξέρει», εμείς, μ' όλο που πικραινόμαστε κάποτε γι' αυτό, ξεπερνώντας με την κριτική σκέψη τον ατομικό μας πόνο, αγαπούμε περισσότερο αυτό το πλήθος που του έπνιξαν την καρδιά και τη νόηση με τη σκλαβιά.

Με τούτο τον τρόπο κυττώ και θέλω να κυττώ τους ανθρώπους. Αυτό με αποτραβά απ' τον κίνδυνο της σύγχισης, απ' τη μοναξιά και τη θλίψη.

Απ' το μαρξισμό αντλώ τη δύναμη της οργής και τη χαρά της αγάπης.

Όταν τα πόδια σου λυγούν απ' τα εμπόδια και πλημμυρά την ύπαρξή σου ο χείμαρρος της οδύνης, φέρνε μπρος στα μάτια σου τ' όραμα της μέλλουσας σοσιαλιστικής κοινωνίας που οι άνθρωποι θα δουλεύουν λεύτερα, θα σκέφτουνται και θ' αγαπιούνται και τότε θα βρεις την αλκή ν' αντιμετωπίσεις τις δυσκολίες. "Πείσμα κ' ενέργεια και παλμός είναι η ζωή ..." Η Ζωή είναι ωραία και άλλοι μας την ασκήμεψαν. Παντού υπάρχει ωμορφιά: στα νειάτα, στον έρωτα, στη φύση, αρκεί να μπορούμε να τη βρούμε, αρκεί να μας επιτρέψει η κοινωνική σύνθεση να τη δούμε και να τη χαρούμε.

Ας παλέψουμε για να μπορέσουμε να κάνουμε τέτοια τη ζωή.

Φίλησέ μου τους αναγνώστες φίλους μου που έχουν την καλοσύνη μα μου δίνουν μιαν ανθισμένη γωνιά στη σκέψη τους.

Συγχώρεσέ με για το πρόχειρο γράψιμό μου, αλλά είσαι απ' τους ανθρώπους εκείνους τους αγνούς και απλούς που δεν ταιριάζει να τους φερνόμαστε με πόζα. Σου γράφω μες στο καμαρίνι του θεάτρου μεταξύ της πρώτης και δεύτερης πράξης του έργου.

Γεια σου. Νοιώθω ακόμα στην ψυχή μου την άχραντη φρικίαση του γράμματός σου.

Θα σε θυμάμαι και θα σ' αγαπώ

Γιάννης Ρίτσος

Αγαπημένο Δάκρυ

Σ' ευχαριστώ για το γράμμα σου. Ήταν μάλι ωσό το φαρίμενα @ η αγαπούσα ενό ωρίν. Το φαρίμενα, νά· ενό ωσό; ένα ωσόν; δεν ξέρω. Πάντα, οι ανθρώποι ωσόν ζήσαν μονάχοι, φροεδοωσόν μιάν αγάπη για νά μπορέσουν νά διοχετεύσουν τι αυτοί στα πανέμορφα τους την μεγαλοφύη προσωπικότητά τους ωσόν δίνει στη δικοφή ανθρωπότητα.

Το γράμμα σου μι ενδιέφερε. Θέλω ωσό αυτή τη στιγμή ωσόν σόν ρωτώ μι ωσοτυχίας τι αυτό μι ενδιαφέρει διαφόρους @ σι ενέρωνα τι τις ώρες αυτές τις ανάρωνυς: << Ένα ωόδι εύχαριστη, μονάχα ο ταξιδέρος, ωσό ήσουν μιάν ώδιση ναί μπορεί νά φύγει...>>

Το νά μπορεί αγαπούν @ νά μπορεί φροεδέχον είναι ευφυΐα μαζί τι αγάπη. Ένα μέρος ο αυτό το ώδιμα νά ένωφη, άρτιοι γιλοφάνεια, μα φρόνι ένα ξέρω ωσό ξέρω ωσόν ξέρω ωσόν ξέρω αγάπη. Η ενέργεια μι, ήταν ευμπρίνιας. Όσοι κόνεβαν @ ενιώθαν ωσό ήγαν μονάδι μαζί μα @ ήταν ευμπρίνιας. Αυτή η τάση μας @ οι κοινωνίες ενόδιναν μας μέρνουν κοντά στην ένωση αγάπη για νά ζήσουν δίχως ένα μέρος μας ένας οι ωλεμές στις ζωές νά ανεκμεταλλευόμαστε τις δυνάμεις μας @ νά ένεφοδόμαστε ωάνω από την ένωση. Η ζήλεια μας βγάζει από τι αδιέξοδο @ διαλύει τον τόπο τις αγάπης.

Σήμερα μπορούμε ν' αγαπούμε @ νά μισούμε, δυναμή ζούμε μ' ένα μεγάλο μ' ανώνυμο ωλήθος δι μας ζέρει>>, αρκεί. Μ' έχω ωσό ενιφαινόμαστε νά-ιόνται γι' αυτό, ξεδιαφωνώντας μι την πρώτη ενέργεια τόν αγαπημό μας ωόνο, αγαπούμε ωφιλεύτερο αυτό το ωλήθος ωσό τον ένωσε την καρδιά @ τη νόηση με τη ενεργεία.

Με κόπο τόν κρόφο μονάχο @ θέλω νά μονάχο τους ανθρώπους. Αυτό μι ένωφρανε από τόν πόνο τις ενέργειες, από τη μοναξιά @ τη θλίψη.

Από το μαρξισμό ξεκινάω τη δύναμη της αρχής @ τη χαρά της αγάπης.

Θέλω νά νοιάζια σου μοιάζουν από τα ψυχόδια @ ωμμ. μορφή τιν ένωφρξή σου ο χειμαρρός της ωδύνης, γέρνει μορφό στα μάτια σου τι ένωφρα της μέλλουσας ενιαίας κοινωνίας ωσό οι ανθρώποι θα δουλεύουν χώρα. Θα ενιώθουν @ θ' αγαπούνται @ θα νιώθω θα βρω τιν έξοδο τι ανθρωπινοποίησης τις ένωσης. << Πέφτω μ' ένιφρεια @ ωαχνός είναι η χαρά...>> Η ζωή είναι ώραία @ έχει μπρός τιν ένωμίφρεια. Πάντοτε ένωφρξη ωόρφυρα: στα νεύρα, ένα ένρωτα, στη φύση, άρτιοι νά μπορούμε νά τη βρούμε, άρτιοι νά μπορεί ένωφρξη η κοινωνική ένωση νά τη δούμε @ νά τη χαρούμε.

Θέλω ωαχάνεψα γιά νά μπορέσουμε ένα νοήμα τιν ζωή.

Ρίχνω μου τους αγνωστούς φίλους μου ωσό έχουν τιν μαγεύνη νά μου δίνουν μιάν ανθιφρένη φωνή δι ενέργεια τους.

Ευχαριστώ μι γιά το ωρόγραφο γράμμα μου, χαρά είναι ένα τους ανθρώπους ένιφνους τους αγνούς @ ένωφρους ωσό δεν ηαιρέφθη νά τους μεγνόμαστε μι ωόδα. Σου γράφω μι δύο ωαραφίνι τόν θεάτρου μι ταξί της ωρώτης @ δεύτερης ωράξης του έργου.

Γειά σου. Ποιόθω ένιφρα στην ζωή μου τιν ένωφρη τη φρεσκάδα τόν γράμματός σου.

Θα σε δεχτώ @ θα ένωφρω

Γιάννης Ρίτσος

ΘΕΜΑΤΑ Λογοτεχνίας
ΤΕΥΧΟΣ 37
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2008

ΘΕΜΑΤΑ Λογοτεχνίας
ΤΕΥΧΟΣ 37
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2008

Αλέκο μου

Κάθε φορά που παίρνω γράμμα σου συγκινιέμαι ξεχωριστά. Ο αυθόρμητος κ' εγκάρδιος τόνος σου μού απαλαίνει την καρδιά. Η κουβέντα σου είναι πλατειά, ειλικρινής και ζεστή παλάμη που σφίγγει την παλάμη μου. Την ξέρεις και συ αυτή τη θαλπωρή της αγάπης και με νοιώθεις. Όλοι αναζητάμε μες στον κόσμο ένα φιλικό βλέμμα κι' όταν το βρίσκουμε δικαιώνεται η ζωή μας και πιστεύουμε πως θάξιζε να ζήσουμε για να χαρούμε μια τέτοια στιγμή. Οι μελλούμενοι άνθρωποι θα ζήσουν ολοκληρωμένη τούτη τη χαρά και θα τραγουδήσουν το γερό τραγούδι της ρωμαλέας ωμορφιάς, της υγείας – το Πρώτο τραγούδι της χαράς. Σήμερα αφουγκράζουμαι τους ανήκουστους φθόγγους που δένονται μέσα μου σε μελωδίες. Τι σημασία έχει αν δεν το φτάσουμε εμείς κι' αν δεν το τραγουδήσουμε; Είναι αρκετό να το μαντεύουμε. Πιστεύω πως μια μέρα θακουστεί στην έκπληχτη πλάση κι αυτό με δυναμώνει. Τότε το δικό μας μαραζιασμένο τραγούδι θάναι σαν εφιάλτης στη μνήμη του μέλλοντος, μα πρέπει ν' αποτυπώσουμε το Σήμερα για να μπορέσουν οι αυριανοί να καταλάβουν με τη σύγκριση, το μεγαλείο της απόχτησής τους και να σκεφτούν πως βάλαμε και μεις ένα μικρό λιθάρι στο μεγάλο οικοδόμημα της νίκης τους. Αυτό το λιθάρι θαναι η μόνη μας δόξα, η μόνη κ' η πανάκριβη.

Καλέ μου Φράγκο, γιατί τόση απαισιοδοξία στα λόγια σου; γιατί τόση παθητικότητα κι' αυτοεγκατάλειψη; Δε λέω, βέβαια, πως η ζωή είναι χαρούμενη. Κάθε άλλο. Η δική μου ζωή δε μου δίνει το δικαίωμα να λέω κάτι τέτοιο. Κι' όμως μπορούμε να μην είμαστε δυστυχισμένοι με το ν' ανεβαίνουμε πάνω απ' τον ατομικό μας πόνο. Έτσι νικάμε εκείνο που πήγαινε να μας νικήσει κερδίζοντας την αντροσύνη της καταχτήσεως, τη μέθη της κυριαρχίας που μοιάζει πολύ με τη χαρά.

Τι νέοι θάμαστε εμείς αν βυθιζόμαστε στη σπηλιά της πληγής μας για ν' αρνηθούμε τον ήλιο; Δεν ταιριάζει αυτό στα νειάτα μας. Δεν αξίζει ν' αγαπάμε την αρρώστεια μας και να φιλούμε τα δάκρυα μας. Η αρρώστια είναι ασκήμια κ' η λατρεία του πόνου μας δεν είναι ηθικό στοιχείο της ζωής, μήτε της ωμορφιάς, μήτε της Τέχνης. Δεν μπορώ ποτέ να φανταστώ την Ωμορφιά σα γρηά ρυτιδωμένη, με κίτρινα μάγουλα και με μαύρο τσεμπέρι. Τέτοια Ωμορφιά όσο δήποτε κι' αν κρατούσε τ' αχνάρια μιας ευγένειας δε θα μ' άρεσε. Την Ωμορφιά τη θέλω νέα, με ρόδινα μάγουλα, με γερή σάρκα και να μυρίζει άνοιξη. Τότε η τέχνη μας μπορεί να πληρώνει την αποστολή της – να υψώνει και να στιλβώνει τη ζωή.

Συχώρεσέ με για τη φλυαρία μου. Σου γράφω μέσα στο θέατρο, μεταξύ μιας καριόκας και μιας κοκοράτσας. Θα βρίσκεις, ασφαλώς, εξαιρετικά

ακατάλληλο το διάκοσμο για μια ποιωτική συνομηλία. Δεν πειράζει. Το όραμα της ωμορφιάς τόχουμε πάντα μέσα μας, φυλαχτό στην καρδιά μας, για να μας γλυτώνει από πολλές ασκήμιες. Όλα μπορεί να μας τα στερήσουν, αυτό όμως ποτέ. Είναι χτήμα μας, το κερδίσαμε μόνοι μας, και κανείς δεν έχει τη δύναμη να μας το αφαιρέσει. Έχουμε συνάξει εντός μας τόσα άστρα που μπορούμε να φωτίσουμε και τις πιο σκοτεινές νύχτες, κ' έχουμε τόση ανεξαρτησία πνεύματος που μπορούμε να μείνουμε ελεύθεροι μέσα στη σκλαβιά μας.

Γεια σου καλέ μου φίλε,

Γιάννης Ρίτσος

Σε περιμένω. Μην ξεχάσεις και δεν έρθεις.

Αγάπο μου

Κάθε μέρα νοιώθω κάτι σου ανεξιτήλως εγγεγραμμένο. Ο ανδάρτης ή ο λιόκαρδος τόνος σου μου ανεβάζει την καρδιά. Η μυρωδιά σου είναι σαν ιαματικό, αιμομιγής με γλυκή λεμονάτη σου σάρκα μου. Την ξέρω με το σύνθετο της δαμασκηνής τους με νοιώθεις. Όμως αναζητάμε μία δική μας γλώσσα βέβαια ή δική μας με τους τόπους τους δίχως ν' αναζητούμε τους δάξιμα να γίνουμε μία γραμμή. Δε μεγαλώνουν ανθρώποι δα γίνουν ξεκαμπαρωμένη τοίχη τη μέρα με. Θα κρεμόδιασουν το ίδιο κρεμμύδι της μεταμέλειας λεμονάτης, της ώμιας — το πρώτο κρεμμύδι της μέρας. Σήμερα αναζητούμαι τους ανήμπορους γιόγκιες που δίνουν μία μου σε μεγαλείας. Τι σημασία έχει αν δεν το γνώσουμε έρωτας ή αν δεν το κρεμμύδιασουμε; Είναι αρκετό να το μαντεύουμε. Πιστεύω τους μιά μέρα θα νοιώσετε δίνη αναμμένη λεμονάτη, ή αυτό μία δυνατόνα. Τότε το δικό μας μαρέγιαστο κρεμμύδι θάναι σαν αγιάλευτος δή μυρμηγκοί μέλλοντος, μα μόλις ν' ανακαλύψουμε το Σήμερα για να μεταφέρουν τα αδέλφια να μαλαγάβουν, με τη σύγκριση, το μεγαλείο της ανόητης τους.

να σκεφτούν. Δίνω βάλαμε ο μεγάλος τα μεταδόμματα της γίνεις τους. Αυτό το μεγάλο θάναι ή μόνη μας δόξα, ή μόνη ή ιαματικόν.

Καλά μου Φράγκο, γιατί τόση ανασιοδοξία στα λόγια σου; γιατί τόση καθαριότητα με αδικαιολόγητη; Δε μου βέβαια, τους ή μόνη είναι μεγαλόφρονη. Κάθε άλλο. Η δική μου μόνη δε μου δίνει το δικαίωμα να μου πάει πάνω. Κι' όμως μπορούμε να μην τρώμε δυσκολεύοντας με το ν' ανακαλύπτουμε κάτω από τον ανόητο μας κόσμο. Θέλει πολλά ακόμα τους κόμματα τα μας πλήρεις μεριδίζοντας την ανεπαρκώνη της αυτόχρονης, τη μέθη της μεριαρ-

Τι νέο θάρεστε έρωτας αν βυθίζομαστε στη σωμία της δημιουργίας μας για ν' ανακαλύψουμε τον ήλιο; Δεν κουβαλάει αυτό στα νιάτα μας. Δεν αξίζει ν' ανακαλύψουμε την ανρώστικα μας με γιούμε τα δάκρυα μας. Η ανρώστικα είναι ένωμα ή η θαρρεία του κόσμου μας δεν είναι ιδιαίτερο κτήμα μας, μήτε της ωραιότητας, μήτε της τέχνης. Δεν μπορώ κάτι να εμπιστευτώ την ωραιότητα σε χρώματα μόνο μήτε μόνο γράφοντας με μεγάλο κεφαλαίο. Τέτοια ωραιότητα δίνει δίκαιο με ο κόσμος σε ν' ανάφερα μιας κόμμωσης δεν δα γι' αυτό. Την ωραιότητα τη δείχνω εκεί, με εξόδια γράφοντας με χαρά εκείνα με τα μορφή ανοιξη.

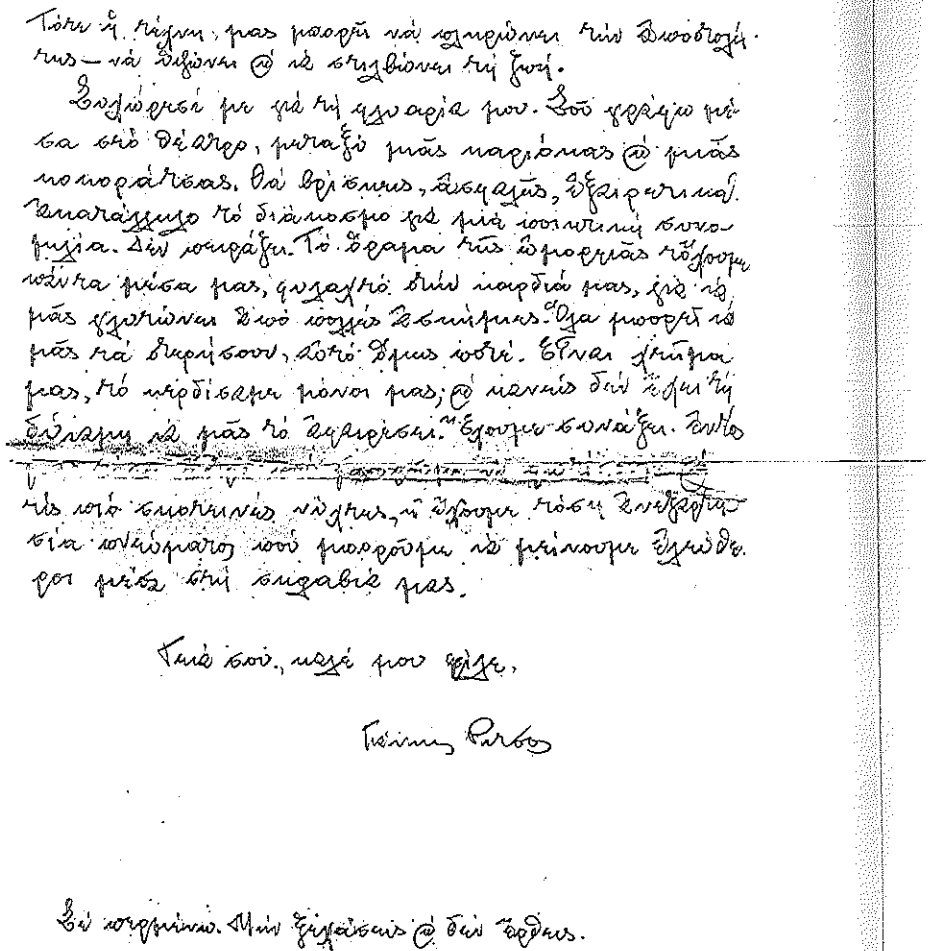

Τώρα ἡ τάξη μας μπορεῖ νὰ συμφιλιώνει τὴν Φιλοσοφία μας — νὰ δίδωνε καὶ νὰ σημαίνει τὴ ζωή.

Συγχώρησή μου γιὰ τὴ μακροφία μου. Σοῦ γράφω μέσα στὸ θέατρο, μπαίνοντας καὶ μιὰς πολυφάτσας. Θὰ βρίσκομαι, δυστυχῶς, ἐξαιρετικά. Ἐπαναλαμβάνω τὸ διάλογο γιὰ μιὰ ἰσοπαλία συνομιλία. Δὲν μπορῶ. Τὸ θέατρο τῶν ἀφροντίδων πόθουμε κάτι μέσα μας, φυσικὰ στὴν καρδιά μας, γιὰ νὰ μᾶς χαλιώνει ἕνα ἰσόβιο ἀπόμακρο. Ὅλα μποροῦν νὰ μᾶς κάνουν νὰ δυστυχήσουν, αὐτὸ ὅμως ἰσχύει. Εἶναι ἀκίνητα μας, τὸ κυρίδιαφο μόνοι μας; καὶ πανικὸς δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ μᾶς τὸ ἀφαιρέσει. Ἔρχομαι συνάντησή σου. Ἐντὸς τοῦ κοσμοπολίτικου κάστρου, τὸ ὁποῖο πόσες ἀνάγκες εἶναι κοντόφωτος κοὺ μποροῦμε νὰ φτάνουμε ἀγκάθε. μου μέσα στὴ συμφωνία μας.

Πολὺ σοῦ, μαζί μου φίλε,

Γιάννης Καβάφης

Δὲν κατφρίνω. Μόνο ἐξιμάσεις καὶ δὲν ἄφθνος.

Η ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Κ. ΚΑΒΑΦΗ

Ιφιγένεια Τριάντου

Η σχέση του Κ. Καβάφη με την ιστορία είναι, ομολογουμένως, ένα θέμα το οποίο έχει κατεξοχήν απασχολήσει τους μελετητές του. Αποτελεί ευρύ και προνομιακό πεδίο της βιβλιογραφίας γύρω από τον Καβάφη και δίκαια συνδυάζεται και με την ερμηνεία της ποίησής του.

Οι ποικίλες ιστορικές αναφορές, οι οποίες μπορεί να είναι κεντρικές ή επιμέρους, να αποτελούν δηλαδή τον κεντρικό πυρήνα του ποιήματος ή να δημιουργούν απλώς ένα σκηνοθετικό πλαίσιο, στοιχειοθετούν ένα πυκνό πλέγμα σ' ολόκληρο το ποιητικό έργο του Κ. Καβάφη.

Οι μελετητές του επισημαίνουν μάλιστα πως ο Καβάφης σε μια πρώιμη φάση επεξεργάστηκε και από τη σκοπιά του ερευνητή-ιστορικού ορισμένα θεωρητικά ζητήματα της ελληνικής ιστορίας.

Σύμφωνα με τον Γιάννη Δάλλα τα άρθρα αυτά του Καβάφη «γίνονται κατευθυντήρια μελετήματα και προσχηματίζονται με ανάλογη αξίωση οι ιδέες μερικών από τα πρώτα του ποιήματα».[1]

Η ευρύτητα της ελληνικής ιστορίας μέσα στο χρόνο και το χώρο προσφέρει και την ανάλογη θεματική ευρύτητα στο έργο του, ενώ ταυτόχρονα η κεντρική ιστορική ιδέα, που αποτελεί το υπόβαθρο του ποιήματος, αποκτά την ανάλογης ευρύτητας αναγνωρισιμότητα. Ο τρόπος που αυτός ο ιστορικός καμβάς συμπλέκεται με τους ιδιαίτερους ποιητικούς τρόπους του Καβάφη, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για μια ιδιαίτερη *ανάγνωση* του ιστορικού γεγονότος από τον δέκτη, τον εκάστοτε αναγνώστη της ποίησής του. Ας δούμε το ακόλουθο ποίημα: